

YENİ İKTİSAT TARİHİ AKIMI VE İKTİSAT TARİHİ YAZIMINA KATKILARI

Ahmet Uzun

Cumhuriyet Üniversitesi, İİBF, İktisat Bölümü

Özet

1957 yılından itibaren gelişme gösteren yeni iktisat tarihi ya da klometrik ekol iktisat tarihi yazımına yeni bir yaklaşım getirmiştir. En basit şekliyle ekol, iktisat teorisiyle kantitatif teknikleri bir arada kullanarak iktisat tarihindeki sorunları yeniden incelemeye teşebbüs etmişti. Bu makalede ekolün geçmişi ve bugünü yanında geleceği hakkında da değerlendirmeler yapılmış ve iktisat tarihi yazımına olan katkıları üzerinde durulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Yeni iktisat tarihi, iktisat tarihi, klometrik ekol

Abstract

The New Economic History and Its Contributions to the Writing of Economic History

The new economic history or the cliometric school, which can be traced to 1957, introduced a new approach to the economic history. The school has attempted to combine economic theory and quantitative methods for reconsidering the issues in economic history. In the study, the past and the present of the school and its contribution to the writing of economic history have been evaluated.

Keywords: New economic history, economic history, cliometric

1.Giriş

İktisat tarihi yeni bir bilim dalı olma özelliği taşımaktadır. Bir bilim olarak iktisat tarihinin doğuşu hakkında farklı tarihler öne sürülmüştür. İktisatçılar, uzun süre iktisadi olayları ayrı bir bilimin konusu olarak ele almışlardır. Ancak zamanla özellikle de on sekizinci yüzyıldan itibaren iktisatçılar ele aldıkları olayların tarihi arka planını da inceleme ihtiyacı duydular. Bu aşamada özellikle Tarihçi ekole bağlı iktisatçıların çalışmaları bir hayli etkili ve belirleyici olmuştur. Böylece on dokuzuncu yüzyılın ortalarına doğru giderek bağımsız bir bilim olmaya başlayan iktisat tarihinin bu özelliği yirminci yüzyılın başlarında belirgin bir hal almıştı.

İktisat tarihinin doğuşunda olduğu gibi inceleme alanının ne olduğunda da farklı görüşler bulunmaktadır. Nitekim iktisat tarihini genel tarihin iktisadi olaylarıyla ilgilenen özel bir dalı olarak gören tarihçilere karşı, iktisat teorisinin gerçekler karşısında test edilmesini sağlayacak yardımcı bir bilim dalı olarak gören iktisatçılar bulunmaktadır. Tarihçiler iktisat tarihini yazılı tarih boyunca insanoğlunun içinde bulunduğu koşulları inceleyen bir bilim dalı, iktisatçılar ise geçmiş dönemlerin uygulamalı iktisadı olarak görmektedirler (Güran, 1991, 2). Bu görüş farklılığına rağmen gerçekte iktisat tarihi hem tarih hem de iktisat bilimi açısından önem taşımaktadır. Çünkü belirli sınırlar içerisinde iktisat tarihiyle iktisat

bilimi hem aynı sorunları ele alırlar hem de aynı kavramsal araçları ve analitik kategorileri kullanırlar (Cipolla, 1991, 8). İktisat tarihi kendi araştırma sonuçlarıyla tarih ve iktisat bilimlerine katkı yaptığı gibi bu iki bilimin verilerinden de yararlanmaktadır. Çünkü iyi düzeyde bir iktisat tarihi yazımı ve öğretimi için iktisat teorisine ve kantitatif metodolojiye gerek vardır. Fakat aynı şekilde iktisat tarihi ve tarihsel istatistikler de iyi bir iktisat teorisi yazımı ve öğretimi için gereklidir. Ayrıca iktisat tarihinin tarih bilimini iyi düzeyde öğretmek ve yazmak açısından büyük önem taşıdığına da vurgu yapmak lazımdır (Sutch, 1991, 272).

Hem tarih hem de iktisat bilimi açısından taşıdığı önem iktisat tarihinin kısa sürede gelişmesine ve ayrı bir bilim dalı olarak ortaya çıkmasına katkı yapmıştır. Bugün bir çok üniversitenin iktisat bölümlerinde iktisat tarihi ayrı bir bilim dalı olarak yer almakta ve değişik ülkelerde spesifik olarak iktisat tarihiyle ilgili bir hayli dergi yayınlanmaktadır. İngilizce olarak çıkan bazı dergiler arasında Journal of Economic History, Economic History Review, Journal of European Economic History, Explorations in Economic History, Research in Economic History ve Journal of Economic and Social History of the Orient sayılabilir. Bunların haricinde iktisatla ilgili diğer dergilerde de iktisat tarihi çalışmalarına rastlanmaktadır. İktisat tarihinin bu aşamaya gelmesinde hem bu disiplin içerisinde hem de genel tarih biliminde ortaya çıkan ekollerin önemli katkısı bulunmaktadır. Bu çalışmanın ana konusunu oluşturan yeni iktisat tarihi akımı iktisat tarihi disiplini içerisinde gelişmiş olup, sadece iktisat tarihi yazımına değil, aynı zamanda genel tarih incelemelerine de katkılar sağlamıştır. Fransız orijinli Annales tarih ekolü ile Marksist tarih ekolü de iktisat tarihi için faydalı sonuçlar doğurmuştur. Bu çalışmada tarihsel metodolojiyle ilgili ayrıntılı tartışmalara girmeden sadece yeni iktisat tarihi hakkında genel bir inceleme yapılması hedeflenmiştir.

Marksist ekol, tarihsel olayları analitik olarak analiz etmiştir. Üretim yapısı ve diyalektik materyalizm Marksist düşüncenin özünü oluşturur. Sınıf çatışmasını tarihin itici gücü olarak görmelerin rağmen, çoğu Marksist tarihçi tarihsel gelişmenin sınıf çatışmasına indirgenmesine karşı çıkar. Marksistler için tarih, materyalist bir temele dayanır ancak bundan meta-ekonomik ya da maddi olmayan faktörlerin ihmal edilmesi anlaşılmalıdır. Marx, kapsamlı bir tarih bilgisine sahip iyi bir teorisyen olmakla beraber teori ve yorumda hatalar yapmıştı. O yüzden iyi bir Marksist iktisat tarihçisinin Marx'ın genel yaklaşımına bağlı kalması beklenir, fakat bunun her aşamada olmaması gerektiği belirtilmiştir. Bu açıdan Marksizmin her şeyden önce sosyal ilişkilerin analiz edildiği bir metot olarak görülmesi gerekmektedir (Cohen, 1978, 29-32). Literatürde iktisat tarihine yönelik Marksist yaklaşımlar konusunda Marksist teorideki gelişmelerin ışığında yeniden formülasyon yapma çabalarına rastlanması bu anlayışın örneği olarak görülebilir (Resnick-Wolf, 1982, 53-59). Bu tür çabalar tarihsel olayların değerlendirilmesinde teorilerin etkinliğini ve başarısını olumlu etkilerken, iktisat tarihi yazımına da katkıda bulunmaktadır.

Annales ekolü esas itibariyle ekonomiye yönelik bir metot değildir. Bu gruba mensup tarihçiler ağırlıklı olarak toplum ve uygarlıkların tarihleri üzerinde çalışmaktadırlar, ancak 1929'dan beri ekol bünyesinde yaşanan gelişmeler, ekonomik ve sosyal tarih arasında yakın bir bağlılığı beraberinde getirmiştir. Bu ekol, tarih araştırmalarında birbirine yakın disiplinlerin sağladığı bilgi ve araçları bir araya getirerek değişik seviyelerde analizler gerçekleştiren *total* bir tarih anlayışına sahiptir (Forster, 1978, 58). Marksist ve Annales ekolleri tarihin ilgi alanını siyasal olaylardan ekonomik ve toplumsal olaylara kaydırarak farklı bir zaman kavramının ortaya çıkmasına zemin hazırladı. Siyasal olayların kısa dönemli niteliğine karşılık toplumsal ve ekonomik olayların uzun vadede biçimlenmeleri daha farklı bir zaman kavramını gerekli kılmıştı (Pamuk, 1988, 15). Böylece iktisat tarihi araştırmaları için önemli bir analiz aracı olarak uzun dönem kavramı ortaya çıkmıştır.

Yukarıda belirtilen ekoller dışında İktisat tarihi yazımını etkileyen başka tarihi akımlar da bulunmaktadır. Ancak burada tarih bilimindeki metodolojik tartışmalara girmeden sadece yeni iktisat tarihi akımının evrimi üzerinde durulmaya çalışılacaktır.

2.Yeni İktisat Tarihi Akımının Ortaya Çıkışı ve Gelişimi

Genel olarak 1957 yılı *yeni iktisat tarihi* (klimetrik) akımının başlangıcı olarak kabul edilmektedir. Söz konusu yıl, İktisat Tarihi Derneği ile Ulusal Ekonomik Araştırmalar Bürosu gelir ve servet üzerine ortaklaşa bir konferans düzenlemiştir. Konferansa Birleşik Amerika ve Kanada ekonomik tarihini kantitatif verilerle analiz eden tebliğler sunulmuştu. Alfred Conrad ve John Meyer tarafından kongreye takdim edilen iki çalışma (*Economic Theory, Statistical Inference and Economic History* ile *The Economics of Slavery in the Antebellum South*) iktisat tarihine yönelik bu yeni yaklaşımın kilometre taşları oldu (North, 1997, 412). Bu genel kaniya rağmen ekolü, 1957 yılında kendiliğinden ortaya çıkmış bir hareket olarak görmemek gerekir. William Parker, Douglass North ve Jonathan Hughes gibi bir çok ünlü yeni iktisat tarihçisi 1957 yılına gelinceye kadar önemli çalışmalar yapmışlardı. Thomas Ashton, Marc Bloch, Earl Hamilton ve W.W. Rostow gibi öncü iktisat tarihçilerinin çalışmalarını da klimetrik gelenek içerisinde değerlendirmenin mümkün olduğu belirtilmiştir (Meiners-Nardinelli, 1986, 511).

Klimetrik (Cliometric) tabiri en basit şekliyle iktisat teorisi ile kantitatif tekniklerin tarih araştırmalarına uygulanması anlamına gelmektedir. Tarih düşüncesi –clio- ifadesinin ölçme tabiriyle birleşmesinden elde edilen *cliometric* kelimesini ilk defa matematiksel iktisatçılardan olup ilk klimetrik iktisat tarihçilerinden Lance Davis ve Jonathan Hughes ile ortaklaşa çalışmalar gerçekleştirmiş Stanley Reiter kullanmıştı (Goldin, 1995, 191). Bu tarihten sonra yeni iktisat tarihi akımı klimetrik ekol olarak da anılmaktadır.

Kırk yılı aşkın bir mazisi olan klometrik ekolün başarı grafiğini üç on yıllık dönemde incelemek mümkündür. Dönemlerden ilki 1965-75 yılları arasındır. Ekolün başlangıcı 1957 yılı olarak kabul edilmesine rağmen ekol geleneği içerisinde yapılan çalışmaların ağırlık kazanması 1960'lı yılların ortalarından sonra gerçekleşmiştir. Bu durumu klometrik gelenekte çalışmaların kümelendiği *Journal of Economic History*'de yayınlanan makalelerin oranından takip etmek mümkündür. Nitekim klometrik metodolojiye dayalı olarak söz konusu derginin periyodik sayılarında yayınlanan makalelerin toplam makalelere oranı 1956-60 döneminde %10, 1961-65 döneminde %16 idi. Ancak oran, 1966-70 döneminde %43'e, 1971-75 döneminde ise %72'ye yükselmişti (Whaples, 1991, 289-301).

Ekolün ilk döneminde araştırmalar, Amerika'da demiryolları ve kanalların ekonomik etkisi, köleliğin kârlılığı, büyük depresyonun sebepleri ve gümrük tarifelerinin sonuçları gibi ağırlıklı olarak orta öğretim düzeyinde öğretilen tarih konuları ile tarih ilkeleri üzerine yönelmişti. Klometrik hareketin ilk on yılında elde edilen araştırma bulguları oldukça yeni idi. Ekolün en ateşli takipçileri de genç iktisatçılardı. Onlar başarılı bir şekilde mevcut tarihi bilgilere meydan okumuşlardır. Örneğin bu kişiler, Amerikan iç savaşı ve Kuzeyin siyasi güçlerinin nüfuzunun sanayileşmeyi yavaşlatmadığını, aksine endüstrinin aynı dönemde geliştiğini göstermişlerdir.

Klometrisyenler ikinci dönemde artık geleneksel düşünceye bağımlı değillerdi. Ekol bizzat kendi düşünce yapısını üretmeye başlamıştı. 1975-85 arasındaki araştırmalar neticesinde yeni fikirlerin içerden tenkidine başlanmıştı. Ele alınan konular büyük ölçüde aynı kalmasına rağmen eski kaidelerin giderilmesi ile ekol mensupları kendi yerlerini net olarak belirlemişlerdi. İlk iki dönemde klometrik araştırmacılar günün ekonomik ve sosyal sorunlarıyla da ilgilenmişlerdi (Goldin, 1997, 396). Böylece ekolün kendine has düşünce ve araştırma yapısını tam anlamıyla oluşturması belirli bir zaman diliminden sonra mümkün olabilmisti.

Klometrik ekol üçüncü döneminde *bugünü geçmiş yardımıyla açıklama* anlayışına sahip bir disiplin görüntüsündeydi. Artık düşük verimlilik, artan gelir eşitsizliği, kadın işgücü, göç, makroekonomik politikaların etkinliği, devletlerin ekonomik müdahalelerinin genişlemesi gibi bugünün sorunları klometrik öğretinin anlayışına uygun olarak incelenmeye başlanmıştı (Goldin, 1997, 396-97). Ekolün bu çabası bir hayli önemliydi. Çünkü geçmişle geleceğin bir çok şekilde birbirine bağlı olduğu, geçmişin çeşitli şekillerde geleceğe yön verdiği bilinen bir gerçektir. Ünlü iktisatçı Keynes'in *iktisatçı bugünü geçmişin ışığı altında geleceğin amaçları için incelemelidir* sözü bu gerçeğe işaret etmektedir (Cipolla, 1991, 8).

Klometrik ekolün ortaya çıkışının, 1950'li yılların sonları ile 1960'lı yıllarda çeşitli faktörlerin uygun biçimde bir araya gelmesiyle yakın ilişkisi bulunmaktaydı. Bu koşullar iktisatta ampirik araştırmalar için yenilikçi bir çevre yaratmıştı. Karşılaştırmalı istatistik ve tahminlere önem veren pozitif iktisat teorisi ile birlikte bu alana ekonometrinin uygulanması hızla gelişmekteydi. Bilgisayar teknolojisi

hızla ilerlerken, regresyon analizleri ilk kez geniş biçimde kabul görmüştü. Yeni veri kaynaklarının elde edilmesi, mikro iktisadın birçok alanda ampirik verilere uygulanması, ampirik makro ekonominin belirgin biçimde ilerlemesi ekolün kazandığı başarıya katkı sağlamıştır (Heckman, 1997, 404). Özellikle güçlü bilgisayarların ve daha gelişmiş uygulama programlarının bulunmasıyla, önceden analiz edilemeyen daha geniş yatay-kesit incelemelerine ve daha uzun zaman serilerine veya veri setlerine dayalı kantitatif incelemeler mümkün hale gelmiş ve bu sayede daha açıklayıcı bilgiler edinilebilmiştir.

Ekolün kısa sürede gelişmesinde iktisat ve iktisat tarihinde ortaya çıkan iki entelektüel trendin etkileşimi de önemli olmuştu. İktisat tarihinde, daha geniş ekonomik verilerin toplanmasına yönelik bir eğilim vardı. Ancak bunların iktisat teorisiyle irtibatlandırılması söz konusu değildi. İktisat tarihindeki trend gerçekleri teorizis incelemek olurken, iktisatta ekonomik gerçeklerin analizi için artan ölçüde karmaşık teorik ve istatistiki yöntemler ortaya çıkmaktaydı. Yeni iktisat tarihi bu iki trendi birleştirmişti. Neticede yeni iktisat tarihçileri ekonometrik teknikleri geniş bir biçimde kullanarak Amerikan ekonomik tarihini baştan sona yeniden incelediler. Aynı iş belirli ölçüde Avrupa ekonomik tarihi için de gerçekleştirilmişti (Meiners-Nardinelli, 1986, 512). Bu hareket akımın kısa sürede gelişmesine ve yaygınlaşmasına imkan vermişti.

3.Ekolün Genel Esasları

Klimetrik ekol iktisat tarihine yeni bir araştırma yöntemi kazandırmıştı. 1993 yılında Douglass North ve Robert W. Fogel'a Nobel iktisat ödülü verilmesinde gösterilen gerekçe buydu. Onlar yeni bir iktisat tarihi branşının öncüleri olmuşlardı. Ekol, geliştikçe ve mensupları arttıkça temel iktisada daha fazla entegre oldu. Ayrıca istatistiki ve ekonometrik araçlar ve teknikler tarihi olayların ampirik olarak analiz edilmesi ve iktisat teorisi de tarihsel verilerin yorumu ve hatalı olan tarihsel bilgilerin yeniden değerlendirilmesi için geniş bir biçimde kullanılmaya başlanmıştı.

Fogel ve North iktisat çalışıp, tarih biliminden yararlanan ve Nobel ödülü almış olan ilk iktisatçılar değildi. Daha önce Milton Friedman paranın rolünü anlamak için geçmişi kullanmıştı. Aynı şekilde John Hicks ekonomik büyümeyi anlamak amacıyla iktisat tarihini incelemişti. Arthur Lewis iktisat tarihini kalkınma sorunlarının incelenmesi için bir zemin olarak değerlendirmekteydi. Theodore Shultz beşeri sermaye hakkında bilgi sahibi olmak için iktisat tarihinden yararlanmıştı. Simon Kuznets her şekliyle bir iktisat tarihçisi olarak durmaktadır. O halde Fogel ve North'un farkı neydi? Onlar için iktisat tarihi ayrı bir bilgi alanıydı. Klimetrik ekol öncesinde iktisat tarihi akademik bir disiplindi. Onun uygulayıcıları ekonomilerin tarihlerini inceleyen tarihçiler ve iktisatçılardı. Her iki gruba da iktisat tarihçisi deniyordu. Yeni iktisat tarihi akımı ise iktisat tarihi konularını, matematiksel modellerin ve istatistiğin ekonominin diğer inceleme alanlarına enjekte edilmesine benzer bir tarzda ele almıştı (Goldin, 1995, 193). Ekol

mensuplarını diğer iktisat tarihçilerinden ayıran temel husus, onların iktisat teorisini *bir doktrinden ziyade bir metot* olarak görmesiydi. McCloskey bu hususta *iktisat teorisi özellikle de fiyat teorisi diğer iktisatçılar gibi klimestrisyenlerin de tanımlayıcı özelliğidir. Bir klimestrisyen iktisat teorisini (genellikle basit tarzda) ekonominin değil tarihin adına tarihi gerçeklere uygulayan bir iktisatçıdır. İktisatçı bunu yaparken her zaman kantitatif metotlar kullanmaz* (McCloskey, 1978, 15) demektedir.

Buradan hareketle klimestrik ekolün sadece ekonometriye dayalı çalışmalarla yetindiğinin anlaşılması gerekir. Gerçekten de sosyal kurumların performansı ve yapısı da klimestrik analizlerin konusunu oluşturmuştu. Ayrıca ekol mensuplarının ölçümün mümkün olmadığı çeşitli konularda da araştırmalar yaptığı görülmektedir. Bu açıdan ekolü diğer tarih araştırmalarından ayıran husus, incelenen konunun niteliğinden ziyade iktisat teorisinin tarihsel olaylara uygulanmasında aranmalıdır. Kültür ve davranışlardaki değişmelerin tarihsel sonuçları etkileyebileceği ekol tarafından kabul görmektedir. Yeni iktisat tarihçilerinin kullandıkları yöntem açısından, ekonomik değişkenlerin etkisinin tahmin edilmesinden sonra kültürel faktörlerin etkileri *tortu* bir faktör olarak ölçülmektedir.

Yeni iktisat tarihi akımı ekonomik aklın ve yöntemlerin tarih incelemelerine uygulanmasını sağlamıştır. Ekolün önemli esaslarından birisi budur. Bugün hareket, eleştiren ve destekleyen fikirler arasında varlığını devam ettirmektedir. Klimestrik araştırmalar içerisinde iki önemli branş gelişmiştir. Bunlardan ilki Fogel, Williamson, Engerman gibi bir çok seçkin klimestrisyen yazarın kümeleniği *ekonometrik tarih* branşıdır. Branş dahilinde temel ekonomik argümanların yeniden yorumlanması ve geleneksel tarihçiler tarafından yanlış kullanılan ve yorumlanan verilerin düzeltilmesi, geleneksel tarih bilgisinin yeniden oluşturulması ve önemli tarihsel sorunların ve olayların yeniden yorumlanması amacıyla yeni ampirik bulguların ekonomik düşünceyle birleştirilmesi gibi çeşitli inceleme yöntemleri ortaya çıkmıştı. İkinci branş olan *mülkiyet hakları okulu* ise ağırlıklı olarak mülkiyet hakları, kurumsal değişme, hukuk ve ekonomi üzerinde yoğunlaşmıştı. Bu yaklaşımın, tarihçileri incelediği konuya dair sistematik bir görüş benimsemeye zorlayan geleneksel tarihi metotlardan üstün yönleri bulunmaktaydı. Douglass North yaklaşımın önemli savunucuları arasındaydı. O, çalışmalarında yeni bir kurumsal ve mülkiyet hakları ekonomisi yaratmaya çalışmıştır. Bu yaklaşımı kullanan araştırmacıların çoğu hükümetin ekonomik büyümeyi ve etkinliği teşvik etme ya da önlemedeki rolüyle ilgilenmişlerdir (Meiners-Nardinelli, 1986, 513-20).

4.Ekolün İktisat Tarihi Yazımına Olan Katkıları

Klimestrik ekolün iktisat tarihi yazımına çeşitli katkıları olmuştur. North'a göre ekol, iktisat tarihçilerinin kurumlar veri iken ekonomilerin niçin olumlu performans gösterdiklerini anlamalarına yardım etmiştir. Bu hareket ile iktisat tarihçilerinin ana görevlerinden birisi olan *kanun, anayasa, norm, ideoloji, hükümet birimleri, davranış kalıpları, din ya da gelenekler gibi insani etkileşimi*

biçimlendiren beşeri sınırlayıcıları anlama çabalarına geri dönmesi mümkün olacaktır. Burada zor olan, kurumsal değişimin dinamikleri ile bu yapı ve kurumların herkesin iyiliği için nasıl değişeceğiyle ilgilidir. Ekolün gelecekteki çalışmalarının konusunu bunlar oluşturacaktır (Goldin, 1995, 200). Entellektüel bir hareket olarak ekol, geçmiş ekonomilerin iktisat teorisi ve kantitatif analizler ışığında incelenmesini sağlamış ve hem iktisat teorisini teşvik etmek hem de uzun dönemli ekonomik büyüme hakkındaki bilgilerimizi geliştirmek amacıyla tarihi zenginliğin kullanılmasına imkan vermiştir.

Ekol kapsamında yapılan çalışmalar hem iktisat teorisi ve politikasına katkı yapmış hem de iktisat tarihinde bir çok konuyla ilgili bilgilerimizi değiştirmiş ve zenginleştirmiştir (Grief, 1997, 400). McCloskey'e göre ekolün ilk başarısı yanlış kullanılan sayısal verilerin yeniden düzenlenmesini ve hatalı yorumlanmış ekonomik olayların yeniden düşünülmesini sağlamasıdır. Bu yönüyle ekol, olaylara daha farklı bakılabileceğini göstermiştir. İkinci olarak ekol, kantitatif yöntemler yardımıyla iktisat tarihindeki bir çok teorisinin eksiklerini ortaya koymuştur. Örneğin Rostow'un teorisine ilk klimetrisyenlerin önemli saldırıları olmuştur. P. Deane ve Habbakuk onun İngiliz tasarruf oranlarının artışına dair olan açıklamasına katılmamaktadırlar. Paul David Amerika için öne sürülen *take-off tarihine* itiraz etmiş ve bunu ölçüme tabi tutmuştur. Fogel ve Albert Fishlow Schumpeter'in demiryollarının önemi hakkındaki değerlendirmesine katılmamışlar ve onu ölçmüşlerdir (McCloskey, 1978, 15-21). Bu doğrultuda yapılan bir çok çalışma sayesinde ekonomik tarihle ilgili merakın sınırları bir hayli genişlemiştir.

Sanayi devrimi hakkında edinilen yeni bulgular, ekolün eski teorilere dair bilgilerimizi genişletip revize etmesine örnek olarak verilebilir. Gerçekten de yapılan çalışmalar neticesinde sanayi devrimi esnasında ekonomik büyümenin niteliği ve aşamasına dair bilgilerimiz önemli ölçüde değişmiştir. Örneğin Tunzelmann sanayi devriminin ilk aşamalarında buhar gücünün öneminin çok sınırlı kaldığını, Hyde teknolojik gelişmelerin benimsenmesi ve yayılmasında hem ekonomik faktörlerin hem de teknolojiye devam eden iyileşmelerin önemini ortaya koymuştur. Çalışmalar bir bütün olarak İngiliz sanayileşme sürecinin anahtar kavramlarının yeniden yorumlanmasını sağlamış, hatta verimlilik artışındaki hesaplamalardan hareketle sanayi devrimi tabirinin bile yanıltıcı yönlerinin olduğuna dikkat çekilmiştir (Crafts, 1989, 25-43). Kısaca yeni iktisat tarihçileri İngiliz sanayi devriminin yeniden yazılmasına teşebbüs etmiş ve bu esnada büyümenin yavaşlığına ve düzensizliğine, buhar gücünün ve yeni teknolojilerin nispeten yavaş yayıldığına ve geçmişten ani ve devrimsel bir kopuş olmadığına vurgu yapmışlardır (Davis, 1989, 48). Onlar, diğer yerlerde olduğu gibi İngiltere'de de sanayileşmeyi ekonominin değişik sektörlerinde aynı anda beliren fakat uzun bir dönem devam eden yavaş bir büyümenin sonucu olarak görmektedirler.

Yeni iktisat tarihi akımının bir diğer başarısı önemli tarihsel sorunlar etrafında yeniden düşünmeyi ve yeniden ölçüm yapmayı artırmasıdır. Ekol

sayesinde Amerika ve yakın zamanlar itibariyle diğer ülkelerin ekonomik tarihleri yeniden yorumlanmaktadır. Araştırmalar oldukça geniş bir zeminde yürütülmektedir. Burada da iktisat teorisinin araştırmalara egemen durumda olduğu görülmektedir (McCloskey, 1978, 21).

5.Ekole Yönelik Eleştiriler

Klimetrik ekolün iktisat tarihi yazımına olan katkıları yanında önemli sorunlara neden olduğu da iddia edilmektedir. Bunlardan birisi ekolün neoklasik iktisadi kullanılması nedeniyle iktisat tarihi analizlerini önemli ölçüde sınırladığı yönündedir. Ekol ilk günlerinden beri teorik çerçeve olarak neoklasik iktisadi kullanılmaktadır. Neoklasik yapı ise iktisat tarihi analizlerinin ilgisini piyasaların önemli olduğu tarihsel olaylara ve konulara kaydirmiştir. Girişimcilik, işletme organizasyonu, hükümetlerin ekonomideki rolü gibi konulara daha az ilgi duyulmuştur.

Neoklasik iktisadın aynı tercih, teknoloji ve kaynak donanımının tüm tarihsel olaylarda aynı ekonomik sonuçları doğuracağı şeklindeki ahistorik yaklaşımı problemin esasını oluşturmaktadır. Çünkü bu yaklaşım ampirik gözlemlerden çok teorik varsayımları yansıtmaktadır. Böylece tabiat, piyasa dışı kurumların rolü, kültür, girişimcilik, teknik ve örgütsel yenilikler, siyaset, sosyal faktörler, ekonominin geliştiği ya da gerilediği tarihsel süreçler gibi iktisat tarihçilerinin ilgi odağı haline gelmiş olan hususların incelenmesi önemli ölçüde sınırlanmıştır. Bu noktada eleştirilerin neoklasik teorisinin iktisat tarihi analizlerinde kullanılmasından ziyade onun, geçmiş ve bugünün ekonomilerinde var olan tüm sorunların ekonomik tarih analizleri için tek bir teori bütünü olarak kullanılmasına yönelik olduğunu belirtmek gerekir (Greif, 1997, 400-401). Bu durum sadece incelenebilecek konular dizisini azaltmakla kalmamış, aynı zamanda iktisat tarihinin iktisat teorisine olan katkısını da sınırlamıştır.

Ekole yönelik bir başka eleştiri hipotezlerin daima iktisat teorisinden çıkarılmasına ve onların doğrulanmasında istatistiki testlerin kullanılmasına yöneliktir. Bu yöntemin sağladığı faydanın aşırı ölçüde sınırlı olduğu ve dolayısıyla teorik hipotezlerin istatistiki testinin tarihsel bilgi içerisinde genel uygulanabilirlikten yoksun kaldığı iddia edilmektedir. İddianın sahipleri Hill ve Ende'e göre *eski iktisat tarihi* geçmişi geleceğin amaçları için, insanlığın gelecekte geçmişte olduğundan daha iyi bir hayat kalitesine ulaşabilmesi amacıyla kullandığı görüşündedirler. Bu daha genel ve önemli amaçlara ise sadece eski iktisat tarihinin insan tecrübesinin seyrine uygulanmasıyla ulaşılabilir. İddialarını doğrulamak için Polanyi kardeşlerin öğretilerini kullanan yazarlar, Karl ve Michael kardeşlerin düşüncelerinin tarihsel bilgiyi yeni iktisat tarihi sınırlarının ilerisine ulaştırdığı kanısındadırlar (Hill, Ende, 1994, 17-26).

Klimetrik ekol, tarih araştırmalarına getirdiği *karşıtgerçek* (counterfactual) yaklaşımıyla da eleştirilmiştir. Bir karşıtgerçek gerçeğe aykırı bir hadise olup, bazı

gerçek hadiselerin etkilerini açıklamada kullanılmaktadır. Bu yaklaşımın en meşhur örneklerinden birisi Fogel'in demiryollarının Amerikan ekonomisi üzerindeki etkilerini incelemesi esnasında demiryollarının olmadığını varsaymasıdır. Böylece 1890 yılındaki milli gelirle demiryollarının olmaması halinde ortaya çıkan hipotetik milli gelir arasındaki fark ölçülerek demiryollarının etkisi belirlenmeye çalışılmıştır. Geleneksel iktisat tarihçileri bu tekniği *gerçek* tarihin sadece gerçekleşmiş hadiselerle ilgilendiğini belirterek eleştirmişlerdir. Ekolün mensuplarının kullandıkları modellerin aşırı ölçüde karmaşık olduğu diğer bir eleştiri konusudur (Meiners-Nardinelli, 1986, 516). Buna göre klismetrik yaklaşımın sadece birkaç değişkenli, çerçevesi daraltılabilecek nispeten önemsiz problemler için uygun bir teknik olduğu öne sürülmektedir.

Yeni iktisat tarihi akımının içerisinde gelişmiş olan mülkiyet hakları okulu da çok küçük şeylerden çok büyük açıklamalar yapmakla eleştirilmektedir. Bu görüşe göre tarihi olaylar, önemli şahıslardan geniş sosyal trendlere kadar oldukça karışık faktörlerin sonucudur. Tarihi uygun bir tarzda yazmak için tarihsel fenomenleri tüm zenginliği içerisinde değerlendirmek gereklidir.

Klismetrik yaklaşım her geçen gün daha farklı eleştirilere maruz kalmaktadır. Örneğin klismetrisyenlerin, teorilerini ve istatistik testlerini ekonomi disiplininin içerisinden aldıkları, bu yönüyle de (insancıl köklerine rağmen) onların daha çok iktisat bölümlerinde ikamet eden metodolojik pozitivistler oldukları söylenmektedir (Davis, 1998, 274). Klismetrisyenler kendilerine yönelik eleştiriler hakkında değişik cevaplar ortaya koymuşlardır. John Meyer, yapılan eleştirilere pek katılmamakla beraber onların gayet üretici yönlerinin olduğuna dikkat çekmektedir. Ona göre geçmiş kırk yıl içerisinde iktisat ve tarih hem klismetrisyenler hem de onları eleştirenler tarafından zenginleştirilmiştir. Meyer tüm siyasi öneri ve tavsiyelerin niteliği itibariyle karşıtgerçekler olduğuna işaret ederek, eleştirilere rağmen bu yöntemin klismetrisyenler tarafından ileride kullanılmaya devam edileceği ümidinde olduğunu belirtmektedir. Akımın, iktisat teorisi ve ekonometriyi tarihe katarak tarih incelemelerini *dehümanize* ettiği eleştirisine karşı Meyer, kendilerinin tarihçi değil, iktisatçı olmaları nedeniyle en iyi bildikleri şeylere önem verdiklerini ve klismetrisyenlerin sadece kantitatif alanda değil kalitatif olarak da gayet başarılı olduklarını ifade etmektedir (Meyer, 1997, 409-10).

Goldin yeni iktisat tarihi akımının karşılaştığı eleştiri ve direnişleri model kullanmaya ve istatistik tekniklere olan yabancılıkla birlikte, elde edilen sonuçların halihazırdaki bilgilere zıt olmasına bağlamaktadır. İktisat tarihinde diğer ampirik iktisat alanlarından çok daha fazla geçmiş olaylarla ilgili fosilleşmiş bilgi bulunmaktaydı. Özellikle Amerikan ekonomik tarihiyle ilgili çalışmalar neticesinde bir çok farklı bilgiye ulaşılmıştı. Örneğin Fogel demiryollarının ekonomik büyüme için vazgeçilmez olmadığını, Temin Başkan Jackson'ın bankacılık politikalarının 1830 ve 1840'lı yılların ekonomik kargaşalığının sebebi olmadığını, Conrad ve

Meyer köleliğin kârsız olmadığını, Engerman iç savaşın Kuzey eyaletlerinin sanayileşmesinde temel bir dürtü olmadığını, Thomas denizcilik yasalarının doğrudan Amerikan devrimine yol açmadığını ortaya koymuşlardır (Goldin, 1995,194, 205). Kısaca Goldin'e göre yeni çalışmalarla eski bilgilerin revize edilmesi direnişin sebeplerinden birisini oluşturmaktaydı.

6.Ekolün Geleceği

Yeni iktisat tarihi akımının geleceği konusunda ekolün mensuplarıyla muhalifleri arasında görüş ayrılığı bulunmaktadır. Amerika orijinli olmasına rağmen ekolün kısa sürede önemli bir gelişme kaydetmesi ve iktisat tarihi yazımına değişik bir anlayış kazandırması yeni iktisat tarihçilerinin ekolün geleceği hakkında ümitli olmasını sağlamıştır. Ekolün öncülerinden olan Douglass North, yirmi yıl öncesiyile bir mukayese yaparak gelinen aşamada daha iyimser olduğunu söylemiştir. North'a göre ilk yirmi yılın sonunda yeni iktisat tarihi akımı sistematik bir teori bütünü ve karmaşık kantitatif metotları kullanarak insanlığın yakın ekonomik geçmişi hakkında yapılan açıklamaların çoğunu önemli ölçüde değiştirmiş ya da en azından düzeltmiştir. Bu aşamada iktisat tarihçilerinin teorik çerçeve olarak kullanılan neoklasik iktisadın sınırlamalarını bertaraf edebilmek için *taklit* geleneği içerisinde hareket etmemeleri önem kazanmaktadır. Çünkü iktisat tarihçisinin vazifesi bir ekonomik sistemin parçalarını bir araya getirmek olmalıdır. Aynı zamanda o, ekonomik örgütün toplumun siyasal ve sosyal yönleriyle bütünleştirilmesi gerektiğinin farkında olmalı ve iktisat teorisyenlerinin veri olarak aldığı değişkenleri analiz etmelidir. Smith ve Marks'tan, Marshall ve Schumpeter'a kadar iktisat tarihine değer kazandıran tüm kişilerin farklı özelliği buydu. Kısaca iktisat tarihi, iktisatçıları dar vizyonlarını iyileştirebilecek şekilde daha geniş bir bakış açısına zorlamıştı. Bu alanda önemli bir ilerleme sağlanamamasına rağmen North iki gerekçeye dayanarak ekolün geleceği hakkında iyimserliğini sürdürmektedir. Öncelikle iktisatçıları tercihlerin niteliğini incelemek, siyasi-ekonomik sistemlerle ilgili modeller kurmak, ekonomik performansta işlem maliyetlerini dikkate almak gibi kendi boyutlarını genişletecek çabalar içerisindedirler. İkinci olarak iktisat tarihçileri değişim süreci içerisinde temel sorunlarla karşılaşmaya başlamışlardır (North, 1997, 412). Demografik, teknolojik ve kurumsal özellikler ekonomilere niteliğini kazandırmaktadır. İnsanın miktar ve niteliğini tayin eden demografi, insanın doğa üzerindeki hakimiyetini belirleyen toplumsal bilgi birikimi ve oyunun kurallarını belirleyen kurumsal çerçeve herhangi bir zaman diliminde ekonominin performansını biçimlendiren üç temel unsurdur. İktisatçıları değişen dünyada beklenmeyen sonuçlara yol açmayacak politikalar belirlemek için bu süreçleri dikkate almalıdırlar. North'a göre hem tarihte hem de çağdaş dünyadaki değişim süreçleri iktisat bilimi için önemli bir problem ortaya koymuştur. Bu aşamada tamamlayıcı bir görev olarak iktisat tarihi incelemelerinin ekonominin boyutlarının genişletilmesinde rol alması gerekmektedir (North, 1997, 413-14).

Yeni iktisat tarihi akımının başarılarıyla beraber son zamanlarda nispi bir gerileme içerisinde olduğu görüşleri de bulunmaktadır. Rutten'a göre ekole olan rağbetin azalması ekol içerisinde gelişmiş olan mülkiyet hakları okuluna önem verilmemesinden kaynaklanmıştı (Rutten, 1980, 137-42). Bir başka görüşe göre düşüş, iktisat teorisiyle iktisat tarihi arasındaki ilişkinin tek yönlü, yani teoriden tarihe doğru olmasından kaynaklanıyordu. Böylece iktisatçılar, tarihi iktisat teorisi ya da ekonometrinin uygulanmasıyla kolaylıkla düzeltilebilecek hatalarla dolu bir alan olarak görmeye ve iktisat tarihi incelemelerine özel bir ilgi duymamaya başlamışlardı. İktisat tarihi yazmak için gereken her şeyin ekonomi olduğu ve çok az miktarda tarihi veriye gereksinim duyulduğu anlayışı yaygınlaşmıştı. (Meiners-Nardinelli, 1986, 521-22). Bu görüşü savunanlara göre iktisat tarihi yazımının bu problemi aşması için metodolojik etkinliğini ortaya koyması gereklidir. Klimetrik ekol tarihçiler arasında geniş kabul gören inanışları değiştirmede ekonomik izahın gücünü ortaya koymayı başarmıştır; bu başarının devamı dolayısıyla ekolün geleceği iktisatçıların yaygın olarak kabul ettikleri inançları değiştirmedeki gücünü göstermesine bağlıdır.

Sonuç

Bugün yeni iktisat tarihi akımının nispi bir durgunluk yaşadığı düşünülse bile iktisat tarihi yazımına anlamlı katkılar sağladığı söylenebilir. Öncelikle bu akım sayesinde iktisat tarihi disiplini giderek artan ölçüde iktisat bilimine yaklaşmıştır. Bu, tabii bir sonuçtu. Çünkü akımın temsilcilerinin büyük çoğunluğu iktisat menşeliydi. Dolayısıyla kullanılan yöntem ve teknikler tarih biliminden ziyade iktisat disiplininden geliştirilmişti. Tüm bunlar, tarihçilerin ekole yönelik önemli tepkiler ortaya koymasına sebebiyet vermiştir. Bununla beraber yeni iktisat tarihi akımı sayesinde iktisat tarihinin iktisat bilimi açısından taşıdığı önem daha iyi bir biçimde anlaşılmıştır. İktisat tarihçileri artık genel olarak iktisatçılar tarafından ayrı bir grup olarak görülmemektedirler. İktisat tarihi biliminin elde ettiği bulguların iktisat bilimi açısından çok daha önemli olduğu farkedilmiştir. Bugün iktisat tarihçilerinin başlıca inceleme konuları arasında iktisadi büyüme, kurumların ekonomik gelişmedeki rolleri ve şu anki ekonomik sorunların geçmişteki kökenleri gibi hem iktisatçıları hem de siyasetçileri yakından ilgilendiren hususlar bulunmaktadır. Bu da iktisat tarihinin vazifesini daha önemli getiren bir olgudur.

Klimetrik ekolün gelişimiyle ortaya çıkan bir diğer sonuç daha iyi ve ciddi incelenmiş verilerin kullanılmasıyla önceki bazı tarih bilgilerinin revize edilmesi, eksik ve/veya yanlış bilgilerin düzeltilmesidir. İktisat tarihi disiplini içerisinde daha önce genel kabul görmüş bir çok konu hakkındaki bilgilerimiz ekol sayesinde önemli ölçüde zenginleşmiş ve farklılaşmıştır. Özellikle kantitatif veri ve tekniklerin geniş biçimde kullanılması sayesinde hem daha doğru bilgiler elde edilebilmiş, hem de iktisat bilimini yakından ilgilendiren yeni inceleme konuları ortaya çıkmıştır. O yüzden yeni iktisat tarihi akımının iktisat tarihinin sonunu

hazırladığı tezi çok tutarlı gözükmemektedir. İktisat tarihinin iktisat bilimine yaklaşması onun iktisat bilimi için taşıdığı önemi artırmıştır.

Klimetrik ekolün sağladığı faydalara rağmen yazılması muhtemel iktisat tarihinin kapsamını daralttığı iddia edilmiştir. Ancak ekolün geliştiği dönemlerde iktisat teorisinde de önemli gelişmelerin yaşanması bu problemi hafifletmiştir. Çünkü gerek mikro gerekse makro seviyede modellerin artması ve teorik gelişmelerin iktisat teorisiyle tarihi arasındaki kavramsal açığı daraltması sayesinde iktisat tarihi analizlerinin potansiyel konuları genişlemiştir.

Yeni iktisat tarihi akımının getirdiği değişiklikler, onu ABD menşeli olmasına rağmen kısa sürede yaygınlaştırmıştır. Ekol Avrupa ülkeleriyle beraber Kanada, Avustralya, Çin, Japonya, Rusya ve daha bir çok ülkenin ekonomik tarihlerinin incelenmesinde kullanılmaya başlanmıştır. Bu başarısıyla birlikte ekolün iktisat tarihini tarih disiplininin uzaklaştırmak anlayışına yönelmemesi onun geleceği açısından hayli önemli görünmektedir. Çünkü iktisat tarihinin iyi tarih yazımı için önemli olduğu, bu nedenle onun tarih disipliniyle de entegre edilmesi çabalarının benimsenmesi gerektiğini söyleyebiliriz. Bu açıdan ekol için önemli olan tarihçilere saldırmak değil, tarih bilimiyle sentez yollarını aramak olmalıdır. Çünkü her iki bilimin de *beşeri* yönleri dikkate alınırsa iktisatla tarihin rakip değil, birbirini destekleyen alanlar olması gerektiği anlaşılabilir. İktisat tarihçisinin incelediği konuların iktisat bilimine önemli bilgiler sağladığı doğrudur, ancak bu görevi iyi bir şekilde yerine getirebilmesinde sosyal, etnik, demografik, siyasi ve entelektüel tarih gibi diğer tarih alanlarından yararlanılması gerektiği de ortadadır.

Kaynakça

- Cipolla, Carlo Maria, (1991), *Between Two Cultures: An Introduction to Economic History*, New York.
- Cohen Jon S., (1978), The Achievements of Economic History: The Marxist School, *Journal of Economic History*, cilt:38, no:1, s.29-57.
- Crafts N.F.R., (1989), The New Economic History and the Industrial Revolution, *The First Industrial Revolutions*, (Ed: P.Mathias, John A Devis), Oxford, s.25-43.
- Davis, John A., (1989), Industrialization in Britain and Europe before 1850: New Perspectives and Old Problems, *The First Industrial Revolutions*, (Ed: P.Mathias, John A Devis), Oxford. s.44-68.
- Davis Lance E., (1998), The Cliometricians Pursue Leviathan, *Journal of Interdisciplinary History*, cilt:29, sayı:2, s.273-282.
- Forster Robert, (1978), Achievements of Annales School, *Journal of Economic History*, cilt:38, no:1, s.58-75.
- Goldin Claudia (1995), Cliometrics and the Nobel, *Journal of Economic Perspectives*, cilt:9, sayı:2, s.191-99.

- Goldin Claudia (1997), Exploring the Present Through the Past: Career and Family Across the Last Century, *American Economic Review*, cilt:87, no:2, s.396-99.
- Greif Avner (1997), Cliometrics After 40 Years, *American Economic Review*, cilt:87, no:2, s.400-403.
- Güran Tevfik, (1991), İktisat Tarihi, İstanbul.
- Heckman James (1997), The Value of Quantitative Evidence on the Effect of the Past on the Present, *American Economic Review*, cilt:87, no:2, s. 405-407.
- Hill Lewis E., Ende Eleanor T. V., Towards a personal Knowledge of Economic History: Reflections on Our Intellectual Heritage from the Polanyi Brothers, *American Journal of Economics and Sociology*, Vol:53, no:1, 1994, s.17-26.
- McCloskey Donald N. (1978), The Achievements of the Cliometric Scholl, *Journal of Economic History*, cilt:38, no:1, s.13-28.
- Meiners Roger E, Nardinelli Clark (1986), What Has Happened to the New Economic History, *Journal of Institutional and Theoretical Economics*, 142/3, s.510-27.
- Meyer John R. (1997), Notes on Cliometrics' Fortieth, *American Economic Review*, cilt:87, no:2, s.409-11.
- North Douglass (1997), Cliometrics-40 Years After, *American Economic Review*, cilt:87, no:2, s.412-14.
- Pamuk Şevket (1988), 100 Soruda Osmanlı-Türkiye İktisadi Tarihi, 1500-1914, İstanbul.
- Resnick Stephen, Wolf Richard, (1982), A Reformulation of Marxian Theory and Historical Analysis, *Journal of Economic History*, Cilt:XLII, No:1, s.53-59.
- Rutten A., (1980), But it Will Never be Science, Either, *Journal of Economic History*, cilt:40, s.137-42.
- Sutch Richard (1991), All Things Reconsidered: The Life-Cycle Perspective and the Third Task of Economic History, *Journal of Economic History*, cilt:51, no:2, s.271-288.
- Whaples Robert (1991), A Quantitative History of the Journal of Economic History and the Cliometric Revolution, *Journal of Economic History*, cilt:51, no:2, s. 289-301.

